

2. ЗУ “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 р., № 960–ХІІ.
3. ЗУ “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” від 13.10.92 р., № 2673–ХІІ.
4. Постанова КМУ “Про концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні” від 14.03.94 р., № 167.
5. ЗУ “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” та деяких інших законодавчих актів України” від 25.03.05 р., № 2505–15.

УДК 658.589

О. П. ЄЛЕЦЬ

Запорізька державна інженерна академія

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто поняття “інновація”, “інноваційна діяльність”, принципи інноваційної діяльності. Визначено переваги та недоліки інноваційної діяльності суб’єктів господарювання. Визначено об’єкти та суб’єкти інноваційної діяльності. Проаналізовано використання інновацій на промислових підприємствах України.

It is considered definitions “innovation”, “innovative activity”, principles of innovative activity. Advantages and disadvantages of innovative activity of enterprises are defined. It is determined the objects and the subjects of innovative activity. The use of innovations on the industrial enterprises of Ukraine is analysed.

На сучасному етапі розвитку економіки, що характеризується масовим переходом провідних компаній світу й економік цілих країн до інноваційної моделі розвитку, інноваційна діяльність, як на рівні підприємств, так і в національних масштабах перетворилася на вирішальний чинник підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності підприємств. Цей вид діяльності пов’язаний з трансформацією ідей (як правило результатів наукових досліджень та розробок або інших науково-технічних досягнень) в новий або удосконалений продукт, технологічний процес або соціальні послуги. У цих умовах кардинальні зміни зазнає характер інноваційної діяльності підприємств, її значущість і питома вага в структурі господарської діяльності в цілому.

Над дослідженням різних аспектів цієї проблеми працювали Е. Денісон, А. Сміт, Р. Солоу, Х. Фріман, Й. Шумпетер. Вивченню даної проблеми присвячені роботи і вітчизняних вчених, зокрема, А.І. Амоші, А.В. Савчук, Л.Н. Матросової, І.А. Павленко Г.О. Швиданенко, В.А. Колоколова. Однак у більшості випадків авторами впроваджуються лише окремі аспекти інноваційної діяльності. Це негативно позначається на результативності впровадження нововведень і обумовлює необхідність подальших досліджень особливостей інноваційної діяльності, що дозволить створити теоретичну основу для формування практичних рекомендацій, впровадження яких буде сприяти збільшенню ефективності інноваційних процесів.

Метою статті є дослідження сутності, принципів інноваційної діяльності, її об’єктів та суб’єктів, визначення ролі інноваційної діяльності для підприємств України.

Розвиток науково-технічного прогресу сприяє появі нових рішень у галузі техніки, технології, організації виробництва та економічних методів управління. Це спричиняє розвиток інноваційної діяльності на промислових підприємствах.

Правові, економічні і організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні визначає ЗУ “Про інноваційну діяльність”, згідно якого інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і(або) соціальної сфери [1]. Виробництво і пропозиція нових товарів і послуг – це природна адаптаційна реакція на зміни в зовнішньому середовищі (економічному просторі, ринку), що дозволяє підприємству підтримувати адекватний баланс, перебуваючи в мінливих умовах.

Безумовно, можна виділити досить значну групу підприємств, для яких незмінність і стабільність набору пропонованих товарів і послуг є важливим компонентом їхнього психологічного сприйняття, традиційним фірмовим стилем. Його порушення не принесло б відчутного економічного ефекту, та й більше того, переважним чином воно призвело б до втрат: спочатку постраждала б репутація, а потім – і безпосередньо економічні показники. Солідні бренди, що мають тривалу історію, сильним боком свого іміджу небезпідставно вважають певний консерватизм, незмінність пропонованих ринкових товарів та послуг. Імовірно, репутації “Prada” або “Armani” було б нанесено сильного удару, коли б вони паралельно основній діяльності та в межах свого бренду почали торгувати одягом і взуттям “Second Hand”. Тут би спостерігалася непоправна втрата в психологічному сприйнятті бренду, зокрема, того, що можна назвати солідною консервативністю [2, с. 289].

Можна виділити і протилежну групу підприємств, для яких інноваційна діяльність є практично єдиною можливим станом. Це стосується насамперед, виробництва швидко і постійно змінюваного асортименту товарів (одяг, взуття та ін.) провідні виробники високотехнологічної продукції, зокрема, озброєнь, також змушені працювати в режимі постійних інновацій, які нерідко набувають горячкового, аврального характеру. Найгостріше

суперництво за технічну та технологічну перевагу в цій сфері диктує модус виробництва. Країни, що входять у світове технологічне ядро (США, Німеччина, Великобританія, Франція), у наш час розвиваються переважно на основі активізації інноваційної діяльності. Цікаво відзначити, що такий самий інноваційний підхід свідомо закладено і в основу маркетингової стратегії більшості японських виробників автомобілів. Так, компанії “Toyota”, “Nissan”, “Mazda” та інші постійно і у понад нормальному для автомобілебудування темпі оновлюють свій модельний ряд. Це, безумовно, дуже непросто і здійснюється лише в умовах найвищої виробничої організованості та координації, недоступної сьогодні більшості підприємств. Однак в руки тих, хто зумів здійснити такі оновлення, надається могутня зброя агресивного маркетингу.

Отже, сьогодні інноваційна діяльність, яка розуміється як діяльність колективу, спрямована на забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів (новацій) до результату, придатного до практичного застосування та реалізації їх на ринку з метою задоволення потреб суспільства, стає життєво необхідною для підприємств будь-якої галузі та організаційно-правової форми власності, адже надає можливість отримувати конкурентні переваги у часі та завойовувати більшу частину ринку ніж конкуренти.

У ст. 3 ЗУ “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р., № 1560–XII інноваційна діяльність визначається як “одна з форм інвестиційної діяльності”, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу. Ця діяльність охоплює: випуск і поширення принципово нових видів техніки і технології; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил; розробку і впровадження нової ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального й екологічного становища [3]

Інноваційна діяльність у загальному розумінні – це системний вид діяльності, спрямований на створення і реалізацію в суспільну практику інновацій. ЗУ “Про інноваційну діяльність” конкретизує її узагальнене розуміння: інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг [1].

На думку І.А. Павленко, Н.П. Гончарової, Г.О. Швиданенко, інноваційною діяльністю називається процес стратегічного маркетингу, НДДКР, організаційно-технічної підготовки виробництва, виробництва й оформлення нововведень, їх впровадження (або перетворення в інновацію) і поширення в інші сфери діяльності [4, с. 10].

В умовах ринку, на якому формується попит, пропозиція, ціна, головними компонентами інноваційної діяльності є новини, інвестиції та нововведення. Новини формують ринок новин (новацій), інвестиції – ринок капіталу (інвестицій), нововведення (інновації) – ринок чистої конкуренції нововведень. Ці три основні компоненти і утворюють сферу інноваційної діяльності.

Важливе значення для повноти розуміння сутності інноваційної діяльності відіграє розгляд її з позиції системного підходу, а це неможливо без визначення основних принципів здійснення цієї діяльності, а також її об'єктів та суб'єктів. До принципів інноваційної діяльності слід віднести: по-перше, орієнтацію на довгострокові та середньострокові цикли інноваційних процесів; по-друге, орієнтація на високотехнологічні виробництва; по-третє, орієнтація на впровадження інновацій на підприємствах та доведення їх до кінцевого результату (із споживанням в нашій країні).

Об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів.

Згідно з позицією на ринку суб'єктів інноваційної діяльності класифікують на чотири основні групи:

- новатори – генератори ідей, які намагаються отримати швидкий прибуток від винаходів;
- ранні реципієнти – підприємці, які першими освоїли новації і проштовхують новий товар на ринок з метою отримання прибутків;
- рання більшість – фірми, які першими налагодили масове промислове виробництво товару, що забезпечує їм додатковий прибуток;
- відстаючі – фірми, що останніми використовують нововведення, їх продукція морально застаріла. Вони відносяться до групи імітаторів [5, с. 112].

У переважній більшості підприємства не здійснюють інноваційну діяльність постійно, а звертаються до неї періодично, використовуючи як один з основних механізмів виживання й успішності. Так, зміни в зов-

нішньому середовищі порушують рівновагу в сформованих відносинах і вимагають їхньої корекції. Універсальним рішенням тут виступає інновація. На практиці це виявляється в тому, що підприємство повинно замінювати або доповнювати спектр продукції, пропонованої ринку, якщо розраховує одержати “зворотній зв’язок” – гроші. Очевидно, що цей процес містить у собі, як мінімум, два моменти ризику: по-перше, можливість серйозної помилки у виборі своєї нової пропозиції ринку; по-друге, неадекватно високі витрати всіх ресурсів (гроші, час, організаційні зусилля) у зв’язку з реалізацією навіть правильного вибору [2, с. 291].

І те, й інше не тільки не вирішить поставленого сьогоднішньою ситуацією завдання – адаптації до умов існування, що змінилися на конкурентному ринку, але і серйозно збільшить проблему, знизивши потенціал підприємства, а іноді призводячи і до загибелі суб’єкта господарювання.

Класичним інструментарієм забезпечення прийняття вірного управлінського рішення щодо здійснення інновації є моніторинг, а також точність, достовірність і повнота інформації. Отже, моніторинг інноваційної діяльності – це систематичний збір, обробка та аналіз інформації про перебіг інноваційних процесів, практичні наслідки заходів держави щодо стимулювання і регулювання інноваційної діяльності в країні, результати реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Ефективність впровадження у практику інновацій може проявлятися у різних сферах підприємницької діяльності і виражається у покращенні різних економічних показників, а саме у: зростанні фондовіддачі, фондорентабельності, рентабельності виробництва продукції та ефективності управління; збільшенні механоозброєності та підвищенні продуктивності праці; більш раціональному використанні матеріалів, сировини, фінансових ресурсів; поліпшенні якості продукції; скороченні тривалості обороту оборотних виробничих засобів, терміну окупності капітальних вкладень.

У деяких випадках можливе поліпшення однієї групи економічних показників при певному погіршенні інших. Але у кожному випадку ефективність введення в практику інновацій повинна виражатися у зниженні витрат на виробництво продукції (надання послуг, виконання робіт). За відсутності такого ефекту введення у практику тієї чи іншої інновації є безпідставним та необґрунтованим.

Аналіз стану розвитку інноваційної діяльності в Україні дає змогу відзначити, що останніми роками понад 85 % підприємств не займаються інноваційною діяльністю (табл. 1). Так, кількість підприємств, що впроваджували інновації зменшилась з 11,5 % у 2007 році до 10,7 % у 2009 році. Теж саме спостерігається і в інших показниках. Так, незважаючи на те, що освоєно основних видів продукції у 2009 році на 9,8 % більше ніж у попередньому році, однак порівняно з 2005 – цей показник на 14,8 % менше. Питома вага реалізованої інноваційної продукції також зменшилась на 1,9 % порівняно з 2007 роком, коли цей показник був найбільшим. Це, пояснюється тим, що сьогодні понад 90 % продукції, яка виробляється в Україні, не має відповідного науково-технологічного забезпечення. Як наслідок, вітчизняна продукція стає все менш конкурентоспроможною.

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України [6]

Показник	2005	2006	2007	2008	2009
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7
Впроваджено нових технологічних процесів, процесів: – у т. ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	1808 690	1145 424	1419 634	1647 680	1893 753
Освоєно основних видів продукції, найменувань: – у т. ч. нові види техніки	3152 657	2408 786	2526 881	2446 758	2685 641
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8

Таким чином, можна зробити висновок, що лише мізерна частка підприємств має можливість провадити нові розробки та оновлювати виробничі потужності.

А для основної кількості підприємств інноваційна діяльність стримується такими факторами, як відсутність фінансування, недостатність інформації про ринки збуту, високі кредитні ставки, недосконалість законодавчої бази у сфері інновацій, податкової системи та пільгового режиму для здійснення інноваційної діяльності, міграція фахівців високого рівня, науковців. Розглянуті ж теоретичні засади інноваційної діяльності відображають її роль та значущість для вітчизняних підприємств, які функціонують в умовах жорсткої глобальної конкуренції. Безперечно, наведені принципи не вичерпують усіх можливих положень інноваційної діяльності. Проте узагальнення отриманої інформації є теоретичним підґрунтям для подальшого формування на підприємстві спеціальної інноваційної політики, яка дозволить ефективно впроваджувати в роботу підприємства інновації, чим підвищить його конкурентоспроможність на вітчизняних та міжнародних ринках.

Література

- ЗУ “Про інноваційну діяльність” від 4.07.2002 р., № 40–XV (в ред. від 31.03.2005 р.) // www.zakon1.rada.gov.ua.
- Сумець О. М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека : навч. посібник / О. М. Сумець, М. Б. Тумар. – К. : Хай-Тек Прес, 2008. – 400 с.

3. ЗУ “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р., № 1560–ХІІ (в ред. від 14.01.2009 р.) // www.zakon1.rada.gov.ua.
4. Павленко І. А. Економіка та організація інноваційної діяльності : навч.-метод. посібник / І. А. Павленко, Н. П. Гончарова, Г. О. Швиданенко. – К. : КНЕУ, 2002. – 150 с.
5. Пасічник В. Г. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / В. Г. Пасічник, О. В. Акіліна. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 256 с.
6. Наукова та науково-технічна діяльність (1999–2009 рр.) // www.ukrstat.gov.ua.

УДК 338

В. В. КАПЫЛЬЦОВА

Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М. Туган-Барановского,

Е. А. ДЕРЕВЯНКО

Автомобильно-дорожный институт Донецкого НТУ

К ВОПРОСУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КОНТРОЛЛИНГА И УПРАВЛЕНЧЕСКОГО КОНСАЛТИНГА В ОРГАНИЗАЦИОННОМ РАЗВИТИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Визначено сутність контролінгу та управлінського консалтингу в сучасних умовах розвитку економічної системи суспільства. Проаналізовано переваги та недоліки управлінського консультування, а також взаємодію його суб'єктів з внутрішніми контролерами з метою підвищення якості прийняття управлінських рішень.

The article identifies the essence of controlling and consulting management in contemporary conditions of economic system development. The advantages and disadvantages of management consulting are analyzed. The relation of its agents with internal auditors with the goal of raising the quality of the accepted managerial decisions.

Постановка проблеми. В период современного экономического кризиса особую актуальность приобретает проблема обеспечения стабильного организационного развития предприятий, а также их эффективного управления [1]. Предприятия должны быть готовы к внешним экономическим изменениям и соответственно своевременно корректировать свои действия на рынке.

Однако, для многих предприятий это оказалось достаточно сложным заданием в связи с низкой эффективностью реализации управленческих решений. Поэтому ключевым направлением совершенствования организации экономической деятельности какого-либо предприятия является разработка и практическая апробация методики контроллинга с использованием управленческого консультирования, позволяющая найти оптимальное сочетание внешних предложений по корректировке стратегии развития предприятия с внутренним контролем качества реализации решений руководства [2].

Существующая система управления организационным развитием предприятия в Украине остается достаточно несовершенной и неэффективной. Также имеет место отсутствие оборотных средств, снижение спроса на промышленную продукцию, кризис неплатежей [1]. Решением данных проблем может стать эффективное управление предприятием с использованием системы контроллинга, а также его взаимодействие с внешним управленческим консультированием.

Анализ последних исследований. Вопросы о внедрении контроллинга и использовании управленческого консалтинга нашли отображение в научных трудах ведущих отечественных и зарубежных ученых-экономистов различных областей экономики, финансов и управления: Анискина Ю., Балдина К., Данилочкиной Н., Майера Э., Посадского А., Пригожего А., Уткина Э., Фатхутдинова Р., Хана Х., Петренко С., Хорвата П. и др.

Так, в различных научных работах рассматриваются вопросы возникновения и использования контроллинга. Многие исследователи, изучая специфику контроллинга, структурируют его функции и методы, определяя специфику концепций построения системы контроллинга на предприятии, а также механизмы его реализации в современных условиях развития различных отраслей отечественной экономики. Также рассматриваются вопросы управленческого консультирования как с позиций определения методов оказания консалтинговых услуг, так и с точки зрения организации процесса управленческого консультирования на отраслевом и государственном уровнях управления. При этом определяется сущность процесса управленческого консультирования, анализируются его этапы, оценивается потенциал участников, а также их влияние на процесс принятия управленческих решений.

Нерешенные части общей проблемы. Несмотря на большое количество научных работ, посвященных анализируемой проблеме, в современной экономической литературе практически не изучены возможности совместного использования услуг внешних консультантов и внутренних контроллеров для повышения качества принятия управленческих решений на предприятии.

В связи с этим, важным аспектом проблемы является внедрение на предприятиях Украины системы контроллинга.